

**BADANIE WIKTYMIZACYJNE
STUDENTÓW
UNIwersYTETU
Warszawskiego –
PORÓWNANIE WYNIKÓW
Z OGÓLNOPOLSKIM
BADANIEM
WIKTYMIZACYJNYM****Karina Rymar****Natalia Gajos****Natalia Jachymowska**Kryminologiczne Koło Naukowe Uniwersytetu
Warszawskiego
Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji**ABSTRAKT**

Przedmiotem artykułu jest analiza wyników badania przeprowadzonego przez członków Kryminologicznego Koła Naukowego Uniwersytetu Warszawskiego. Badanie to dotyczyło zjawiska wiktymizacji wśród studentów Uniwersytetu Warszawskiego, rozumianego jako proces stawania się ofiarą w wyniku popełnionego przestępstwa. Głównym celem badania było poznanie liczby studentów, którzy doświadczyli danego zjawiska oraz poznanie przestępstw, których studenci padali ofiarami najczęściej. Prócz tego, chcieliśmy uzyskać od respondentów informację, czy dane zdarzenie zostało zgłoszone policji, w celu ustalenia rozmiarów tzw. ciemnej liczby przestępstw. W badaniu uwzględnione zostały również kwestie związane z poczuciem bezpieczeństwa studentów w okolicy miejsca ich zamieszkania oraz z odczuwaniem lęku przed poszczególnymi typami przestępstw. Badanie przeprowadzone zostało na losowej próbie studentów z różnych wydziałów uczelni z wykorzystaniem wystandaryzowanego kwestionariusza.

Słowa kluczowe

wiktymizacja, studenci, ciemna liczba przestępstw, kryminologia, przestępstwo

ABSTRACT

The subject of the article is to analyze the results of research conducted by members of the Criminological Research Club of the University of Warsaw. The study concerned the phenomenon of victimization among students of the University of Warsaw, understood as a process of becoming a victim as a result of experiencing a crime. The main aim of the research was to establish the number of students who had become victims of particular crimes. The essence of our research was also to obtain information from the respondents about whether the crime had been reported to the police, in order to determine how many crimes constitute the so-called 'dark number' of crimes. The research also included issues related to students' sense of security in the area where they live and their fear of particular types of crime. The research was conducted on a random sample of students from different departments of the university, using a standardized questionnaire.

The keywords

victimization, students, dark number of crimes, criminology, crime

1. Wstęp

Przestępczość jest zjawiskiem społecznym, oznaczającym zbiór czynów zabronionych pod groźbą kary przez ustawę w czasie jej obowiązywania na danym obszarze terytorialnym¹. Zjawisko to stanowi przedmiot zainteresowania zarówno kryminologów, jak i przedstawicieli innych dziedzin, takich jak socjologia, politologia, czy ekonomia². Prowadząc badania nad przestępczością, badacz często stawia sobie pytanie, jakie są przestępczości – a zatem – jaki jest udział zachowań przestępczych w całości działalności społeczeństwa³?

W odpowiedzi na to pytanie pomocne są statystyki policyjne, prokuratorskie, sądowe, czy też więzienne, jednak należy zaznaczyć, że mają one na celu jedynie nakreślenie skali przestępczości zarejestrowanej w danym kraju. Statystyki te bowiem zawierają jedynie informacje o przestępstwach, o których organy ścigania posiadły wiedzę, a jak wiadomo – nie wszystkie ofiary przestępstw zgłaszają dany fakt wskazanym organom. W efekcie kształtuje się tzw. ciemna liczba przestępstw⁴. Warto zwrócić uwagę na to, dlaczego tak istotne jest posiadanie wiedzy na temat rzeczywistych rozmiarów przestępczości. Jest ona niezbędna do prowadzenia efektywnej polityki kryminalnej w kraju. Nie sposób bowiem wypracować sensowną strategię bez rzetelnej wiedzy na temat zjawiska, któremu chce się przeciwdziałać⁵. Co więcej, wiedza ta jest również cenna z punktu widzenia socjologa, ponieważ pozwala na zestawienie zjawiska przestępczości z innymi negatywnymi zjawiskami społecznymi, takimi jak bezrobocie czy alkoholizm. Zestawienie takie pozwala na ustalenie, które problemy wymagają jak najszybszej reakcji ze strony państwa. Politologom natomiast pozyskanie takiej wiedzy pozwoli ocenić, w jakim stopniu państwo realizuje funkcję ochronną w zakresie zagwarantowania porządku oraz bezpieczeństwa obywateli. Umożliwia także ocenę skuteczności organów ścigania⁶.

Pojawia się zatem pytanie: w jaki sposób badać przestępczość, o której informacja nie dotarła do organów ścigania, aby uzyskać wyniki będące nieco bliżej rzeczywistej skali przestępczości? Otóż, w celu doszacowania rozmiarów przestępczości prowadzi się tzw. badania wiktyimizacyjne, polegające na uzyskiwaniu informacji na temat tego, czy dana osoba padła ofiarą przestępstwa i czy zgłosiła dane zdarzenie organom ścigania. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że wskazane badanie jedynie przybliży nam obraz przestępczości rzeczywistej i pozwala tylko częściowo ustalić ciemną liczbę przestępstw. Badania te bowiem wiążą się z istotnym problemem, jakim jest zapewnienie odpowiednio dużej próby badawczej. Oczywiście, nie sposób zapytać każdą jednostkę w kraju o fakt stania się ofiarą przestępstwa. Jednakże w celu uzyskania jak najbardziej wiarygodnych wyników, niezbędna jest duża próba badawcza. Spełnienie takich wymogów jak odpowiednia liczebność próby jest obecnie warunkiem zapewniającym należyłą wiarygodność uzyskanych efektów badań⁷. Tak więc, wiele przestępstw w dalszym ciągu pozostanie poza zasięgiem badacza, niemniej jednak możliwe jest zdobycie informacji choćby o części z nich⁸.

Badania wiktyimizacyjne prowadzone są od wielu lat, zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w wielu krajach Europy. Największym co do skali badaniem, skądinąd będącym pierwowzorem tego typu badań, jest zapoczątkowany w 1972 roku i realizowany pod auspicjami Departamentu Sprawiedliwości USA *National Crime Victimization Survey* (NCVS). W skali międzynarodowej natomiast na dużą skalę prowadzone było

1 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. 2020, poz. 1444, 1517.

2 J. Błachut, *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 11.

3 Ibidem, s. 19.

4 A. Siemaszko, *Polskie Badanie Przestępczości (PBP) 2007-2009. Analiza wybranych rezultatów*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 233, <https://doi.org/10.7420/AK2009J>.

5 J. Błachut, *Problemy związane z pomiarem...*, op.cit., s. 16.

6 Ibidem, s. 11.

7 J. Wątroba, *Praktyczne aspekty szacowania liczebności próby w badaniach empirycznych*, StatSoft, Kraków 2013, https://media.statsoft.pl/_old_dnn/downloads/praktyczne_aspekty_szacowania_liczebności_próby.pdf [dostęp: 23.12.2020].

8 A. Siemaszko, *Polskie Badanie Przestępczości...*, op.cit., s. 225.

badanie *International Crime Victim Survey* (ICVS), zapoczątkowane w 1989 roku. Badanie przeprowadzano co cztery lata i zaangażowanych w nie zostało 80 państw z całego świata. W Polsce badanie *International Crime Victim Survey* przeprowadzone zostało w latach 1989, 1992, 1996, 2000 oraz 2005, zaś jego organizacją, realizacją i analizą zajmował się Instytut Wymiaru Sprawiedliwości⁹.

2. Opis przebiegu badania

Głównym celem opisywanego w niniejszym artykule badania było poznanie liczby studentów, którzy w 2019 roku doświadczyli zjawiska wiktyimizacji, rozumianego jako proces stawiania się ofiarą w wyniku popełnionego przestępstwa. Istotą badania było również uzyskanie od respondentów informacji, czy dane zdarzenie zostało zgłoszone organom ścigania, w celu ustalenia, jak wiele przestępstw, których doświadczyli studenci Uniwersytetu Warszawskiego, stanowi tzw. ciemną liczbę przestępstw oraz co było powodem ewentualnego niezgłoszenia danego czynu. Staraliśmy się również ustalić, czy studenci UW doświadczyli przestępstwa w miejscu zamieszkania, czy poza nim oraz ofiarami jakich przestępstw padali najczęściej w 2019 roku. Ostatnim etapem naszego badania było porównanie wyników, które udało się nam uzyskać, z wynikami Ogólnopolskiego badania wiktyimizacyjnego przeprowadzonego na przełomie stycznia i lutego 2020 roku przez badaczy Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Dzięki temu porównaniu możliwe było pokazanie interesujących różnic między skalą i strukturą wiktyimizacji studentów UW a wiktyimizacją całego polskiego społeczeństwa.

3. Metodologia badań

Pierwszym etapem opisywanego projektu było pozyskanie danych dotyczących liczby studentów uczących się zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym na wszystkich kierunkach nauczania na UW (łącznie 42 477 studentów). Następnie, otrzymane dane zostały uporządkowane pod względem łącznej liczby studentów na danym kierunku. Bazując na tej liczbie, w sposób warstwowy wylosowane zostały najpierw konkretne kierunki studiów, a następnie, z uwzględnieniem liczby studentów na poszczególnych rodzajach oraz etapach studiów, wylosowane zostały konkretne grupy zajęciowe. Doprecyzowując, wszystkie kierunki podzielono na trzy warstwy o tej samej łącznej liczbie studentów (tj. około 1/3 z ogólnej ich liczby):

- Warstwa pierwsza dotycząca kierunków o małej liczbie studentów objęła 66 kierunków;
- Warstwa druga dotycząca kierunków o średniej liczbie studentów objęła 24 kierunki;
- Warstwa trzecia dotycząca kierunków o najwyższej liczbie studentów objęła 7 kierunków.

Na tym etapie zdecydowałyśmy się na odrzucenie kierunków o łącznej liczbie studentów mniejszej niż 25 osób (na wszystkich latach, były to m.in. logistyka mediów, andragogika, geofizyka w geologii). Dotarcie do studentów tak małych grup zajęciowych byłoby bowiem bardzo trudne. Na pozostałych kierunkach tj. 97, łącznie studiowało 42 354 studentów.

Minimalna liczebność próby przy populacji 42 477 osób oraz przyjmując 95% poziom ufności i przy 5% szacowanym maksymalnym błędzie oszacowania wynosi 381 osób. Chcąc zapewnić proporcję rozkładu cech społeczno-demograficznych studentów założono, że odpowiednie będzie dobieranie całych grup studentów i zaproszenie do udziału w badaniu wszystkich studentów z wylosowanej grupy. Zatem losowano liczby odpowiadające wielokrotności jednej standardowej grupy (przyjęto liczbę 20 osób z uwagi na ewentualne nieobecności). Efektem tego było wyłonienie trzydziestu około 20-osobowych grup z trzech warstw, odpowiadających proporcji liczebności poszczególnych kierunków, rodzajów i roku studiów. Przeprowadzono losowanie proste odrębnie dla trzech warstw. Z uwagi na trudności wynikające z sytuacji epidemicznej, ze wszystkich 600 studentów, do których, skierowałyśmy prośbę o udział w badaniu, wypełnione ankiety otrzymałyśmy od 320 osób. Z osobami z wylosowanych grup kontaktowałyśmy się

9 Ibidem, s. 223-224.

za pośrednictwem wykładowców prowadzących dany przedmiot, którzy zgodzili się przekazać wiadomość zawierającą informację o badaniu oraz adres strony internetowej z przygotowaną przez nas ankietą.

W ankiecie tej po części wykorzystaliśmy wystandaryzowane pytania zadawane w kolejnych edycjach badania ICVS. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące takich przestępstw jak: kradzież, przestępstwo napaści seksualnej, stalking, oszustwo internetowe, włamanie na pocztę elektroniczną, umyślne zniszczenie mienia, pobicie, włamanie, rozbój. Dodatkowo chcieliśmy dowiedzieć się czy studenci zgłosili fakt zaistnienia przestępstwa organom ścigania. Zapytaliśmy również o to gdzie dane przestępstwo zostało popełnione. Interesowało nas czy przestępstwo miało miejsce w pobliżu miejsca zamieszkania, gdzieś dalej w okolicy lub czy zostało popełnione poza granicami państwa. Nasi respondenci zostali zapytani również o kwestię bezpieczeństwa w ich okolicy – czy czują się bezpiecznie w miejscu zamieszkania oraz jak oceniają pracę policji w związku z wykrywaniem przestępstw. Uzyskane wyniki porównaliśmy z najnowszymi wynikami bieżącego Ogólnopolskiego badania wiktyimizacyjnego przeprowadzonego na reprezentatywnej próbie 5000 mieszkańców Polski, zaprezentowanymi przez autorów na 20. Konferencji Europejskiego Towarzystwa Kryminologicznego. Warto wspomnieć, iż pierwotnie nasze badania miały zostać przeprowadzone podczas zajęć stacjonarnych studentów, na które zamierzałyśmy się udać z wydrukowanymi arkuszami ankiety. Jednakże, ze względu na sytuację związaną z pandemią i wirusem COVID-19, zostałyśmy zmuszone przeprowadzić badanie w sposób zdalny, przy użyciu narzędzi internetowych.

4. Analiza wyników badań własnych

4.1. Przestępstwa, których ofiarami padali studenci Uniwersytetu Warszawskiego w 2019 roku

W badanym okresie najwięcej studentów UW padło ofiarą (kolejno) oszustwa internetowego – 9,4%, napaści seksualnej – 8,8%, włamania na konto e-mail lub media społecznościowe – 7,8% oraz stalkingu – 7,5%. Nieco rzadziej studenci UW padali ofiarami przestępstw takich jak: kradzież środków płatniczych – 5,6%, kradzież – 5%, umyślne zniszczenie mienia – 3,8% oraz pobicie – 2,5%. Z kolei najmniejszy odsetek respondentów padł ofiarą przestępstwa włamania – 1,6% i rozboju – 0,9%. Przestępstwa te zostały wybrane przez nasz zespół badawczy i jako jedyne zostały zawarte w ankiecie.

Szczególłą uwagę w naszych badaniach zwróciliśmy na doświadczenia studentów związane ze stalkingiem. Najczęściej studenci UW doświadczali go w postaci śledzenia ich aktywności w Internecie (5,3%), uporczywego wypytywania znajomych ofiary (4,4%) oraz wysyłania niechcianych wiadomości tj. listy, maile, SMS-y, pozostawiania treści na poczcie głosowej (3,8%). Według wyników ankiety ani jedna osoba nie padła ofiarą przestępstwa kradzieży w związku z nękaniami. Żaden spośród respondentów nie przyznał, że sprawca nękania przesyłał niechciane przedmioty, wykorzystał seksualnie ofiarę, wykonywał telefony o obscenicznej treści, napadł na członka rodziny studenta, włamał się do domu/mieszkania czy samochodu czy składał zamówienia w imieniu osoby prześladowanej. Ofiarami nękania padły 24 osoby, co stanowi 7,5% ogółu badanej próby. Studentów UW poproszono o informacje co do sylwetki sprawcy nękania, co pozwoliło m.in. na charakterystykę sprawców pod względem płci. Najczęściej byli to mężczyźni – 41,7%, zaś kobiety stanowiły 29,2%. Reszta osób odpowiedziała, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni stanowili sprawców danego czynu (20,8%). Jedynie 8,3% osób nie była świadoma, kim był sprawca nękania. Studenci zostali zapytani również o uporczywość zachowania sprawcy tzn. ile razy w ciągu ostatniego roku dochodziło do podjęcia przez sprawcę czynności wypełniających znamiona przestępstwa nękania. Najwięcej osób odpowiedziało, że jedynie raz w ciągu ostatniego roku ktoś ich prześladował (37,5%). Jedna osoba, doświadczyła prześladowania w ciągu ostatniego roku 30 razy, zaś inna – aż 50 razy.

Ważnym aspektem naszych badań było ustalenie ostatniego przestępstwa, którego doświadczył każdy z respondentów. Najczęściej wskazywano przestępstwo kradzieży, bowiem, jako ostatniego doświadczyło go 17,2% ofiar. Kolejno studenci padali ofiarami oszustwa internetowego (9,4%), napaści seksualnej (7,5%), uporczywego nękania (6,9%), przemocy fizycznej (5,3%), zniszczenia mienia (2,8%) oraz kradzieży tożsamości

(2,5%). Najmniej spośród osób badanych doświadczyło jako ostatniego przestępstwa włamania (2,2%), rozboju (1,3%), zaś 1,9% badanej próby nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie. Respondenci poproszeni zostali o ocenę tego zdarzenia (tj. ostatniego przestępstwa) co do skutków jakie ono spowodowało. 59,4% osób badanych uznało, że doznane przestępstwo było niezbyt poważne, 31,7% ankietowanych odpowiedziało, że przestępstwo było dość poważne, natomiast 7,8% studentów uznało, że czyn ten był bardzo poważny.

Istotną kwestią związaną z omawianym problemem było ustalenie miejsca, w którym doszło do ostatniego przestępstwa. Na wskazane pytanie respondenci odpowiedzieli w sposób następujący: w okolicy miejsca zamieszkania – 41,7%, w pobliżu własnego domu – 17,2% oraz we własnym domu – 16,1%. Oznacza to, że studenci najczęściej padali ofiarą czynu zabronionego w okolicy, którą znają. Najmniej osób padło ofiarą przestępstwa z dala od domu, czy gdzieś indziej w kraju (2,8%) oraz na uczelni (2,2%). Kolejna kwestia związana z ostatnim doświadczonym przez osoby badane przestępstwem, dotyczyła kosztów, jakie respondenci jako ofiary ponieśli w związku z czynem zabronionym. Najwięcej osób (22,8%) uznało, że nie można oszacować poniesionych przez nich strat. 22,2% ankietowanych umiejscowiło poniesione straty w przedziale pieniężnym od 100 zł do 500 zł. W trzech różnych przedziałach strat materialnych: do 100 zł; od 500zł do 1000 zł oraz od 1000zł do 5 000 udział osób był taki sam tj. stanowił 11,1%. Co ciekawe, 14,4% badanych wskazało na straty materialne powyżej 5 000 zł. Analizując poniesione przez respondentów koszty pod kątem definicji przestępstwa kradzieży to 33,3% badanych padło ofiarą wykroczenia (straty poniżej 500 zł), natomiast pozostali, którzy potrafili oszacować straty materialne, padli ofiarą przestępstwa tj. straty powyżej 500 zł (36,7%). Następnie analizie poddałyśmy liczbę sprawców ostatnio doświadczonego przestępstwa. Najczęściej, respondenci wskazywali na jednego sprawcę - odpowiedź tę zaznaczyła blisko połowa studentów (45%). Z kolei 38,4% badanych nie wiedziało, ilu było sprawców danego przestępstwa. W ankiecie zawarte zostały również pytania dotyczące osoby sprawcy ostatniego doświadczonego przez studenta UW przestępstwa. Otóż, 40,6% badanych nigdy wcześniej nie widziało sprawców, zaś 22,2% osób badanych znało sprawcę osobiście. Z kolei 5% badanych jedynie kojarzyło sprawcę z widzenia.

Co więcej, przestępstwo którego studenci doświadczyli jako ostatniego cechuje się niewielką zgłaszalnością, bowiem fakt zaistnienia przestępstwa zgłosiło organom ścigania zaledwie 58 osób, czyli 32,2% ofiar.

4.2. Zgłaszalność poszczególnych przestępstw organom ścigania przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego

Najczęściej zgłaszanym przestępstwem przez studentów UW był rozboj i pobicie. Przestępstwa te zostały zgłoszone w 33,3% przypadków¹⁰. Kolejne przestępstwa studenci zgłaszali w następujący sposób: kradzież – 28,8% osób, umyślne niszczenie mienia – 21,4% osób, włamanie – 16,7% oraz oszustwo internetowe – 9,8% osób. Najmniej chętnie studenci UW zgłaszali przestępstwo związane z kradzieżą środków płatniczych – 2,9%, napaścią seksualną – 1% oraz stalkingiem – 0,5%¹¹. Natomiast ani jedna osoba z badanej próby nie zgłosiła włamania na skrynkę e-mail bądź portal społecznościowy.

10 W tym punkcie analizujemy tak zwane współczynniki zgłoszeń, czyli odsetki wszystkich zgłoszonych czynów danego typu do łącznej liczby wszystkich czynów danego typu, którego respondenci padli ofiarą.

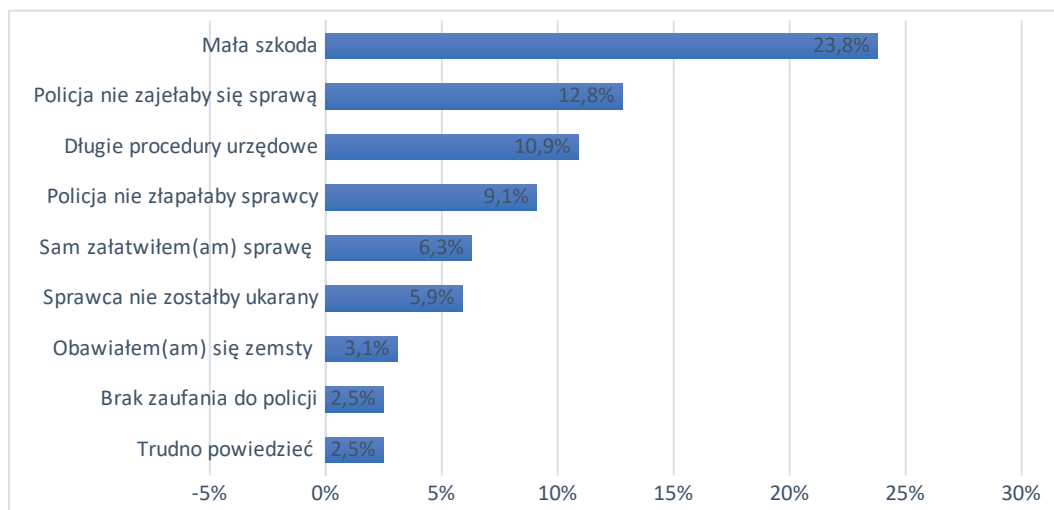
11 Przestępstwo stalkingu, czyli inaczej uporczywego nękania jest przestępstwem, które sprawca może realizować na różne sposoby. Niejednokrotnie są to czyny, które jedynie mają na celu śledzić ofiarę czy też wzbudzić w niej strach na tyle poważny, aby ofiara chciała się skontaktować ze swoim prześladowcą. Czyny te mają za zadanie przybliżyć ofiarę do osoby sprawcy, i często się nasilają, bądź prześladowca w pewnym momencie nudzi się swoją ofiarą i zaczyna szukać kolejnej. W uzyskanej próbie, na 24 osoby, tylko jedna osoba zgłosiła ten fakt policji, a więc stanowi to jedynie 4,2% przypadków zgłoszenia. Jeśli jeszcze weźmiemy pod uwagę częstotliwość takich czynów, uzyskamy jedynie 0,5% zgłaszalności. Jak widać stalking, czy inaczej uporczywe nękanie, jest z założenia działaniem wieloczynowym, dlatego prezentowane dane o współczynnikach zgłoszeń mogą być nieprecyzyjne. Ponadto, można spotkać się z doniesieniami prasowymi, gdzie organy ścigania, tj. policja, ignorowały przez dłuższy czas zjawisko wystąpienia takiego czynu, nie podejmowała żadnych działań bądź też bardzo szybko je umarzała – D. Woźniakowska-Fajst, *Prawne możliwości walki ze zjawiskiem stalkingu – Analiza regulacji prawnych w ustawodawstwie państw obcych oraz opinia o wprowadzeniu do polskiego porządku prawnego przepisów kryminalizujących to zjawisko*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2009, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/Prawne-mo%CC%82liwosci-w-pa%CC%82stwach-obcych-i-opinia-o-wprowadzeniu-do-polskiego-porzadku-prawnego-przepisow-kryminalizujacych-to-zjawisko>, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2009, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/Prawne-mo%CC%82liwosci-w-pa%CC%82stwach-obcych-i-opinia-o-wprowadzeniu-do-polskiego-porzadku-prawnego-przepisow-kryminalizujacych-to-zjawisko> [dostęp: 23.12.2020].

W naszym badaniu został również zawarty szereg pytań, które miały na celu ustalenie, co było powodem braku zgłoszenia zaistniałego przestępstwa organom ścigania. Studenci UW mogli wybrać maksymalnie 3 powody, dlaczego nie zgłosili faktu zaistnienia danego przestępstwa policji. Wśród nich, badani wskazywali najczęściej małą szkodę czynu zabronionego, brak skuteczności w działaniu policji – sprawca nie zostałby, w przekonaniu badanych, złapany, brak podjęcia jakichkolwiek działań przez policję – brak zainteresowania sprawą, a także niechęć do procedur biurokratycznych związanych ze złożeniem zawiadomienia.

W naszych badaniach dążyliśmy również do uzyskania informacji dotyczącej zadowolenia z działań policji osób, które zgłosiły fakt zaistnienia przestępstwa. Tylko 22,4% osób było usatysfakcjonowanych z przebiegu postępowania, natomiast ponad połowa ankietowanych (55,2%) nie była zadowolona z podjętych działań przez funkcjonariuszy, a 22,4% nie było w stanie ocenić przebiegu postępowania prowadzonego przez organy państwowe.

W przypadku zgłoszenia faktu popełnienia przestępstwa policji poszkodowani, którzy byli niezadowoleni z działań danego organu ścigania, najczęściej wskazywali na takie przyczyny jak nieodzyskanie mienia (4,4%), czy zbyt długą procedurę przyjmowania zawiadomienia (3,5%). Zdarzyło się, że policjanci nie zachowali się zgodnie z normami postępowania, tj. przyjęli nieuprzejmą postawę, należało długo czekać na ich przyjazd czy też odłożyli w czasie przyjęcie zawiadomienia.

Wykres 1. Powody niezgłaszania przestępstw przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego

Źródło: Badanie własne.

4.3. Miejsce, w którym doświadczone danego przestępstwa

Prócz kwestii dotyczących zgłaszalności poszczególnych przestępstw, zadałyśmy respondentom kilka pytań mających na celu ustalenie, w jakim miejscu padli ofiarą przestępstwa. Miejsca, o które pytałyśmy, zostały zawężone do tego, czy danego przestępstwa doświadczone na terenie Polski, czy też poza jej granicami oraz czy do przestępstwa doszło w mieście zamieszkania. W dwóch przypadkach respondentom zostało zadane dodatkowe pytanie doprecyzowujące miejsce zamieszkania.

Na terenie Polski respondenci doświadczyli przestępstwa 118 razy. Zdecydowanie mniej przypadków miało miejsce poza granicami państwa – jedynie 10. Przestępstwem, którego osoby badane doświadczyły najczęściej razy na terenie Polski, jest napaść seksualna. Doznało jej 28 osób, z czego 21 osób na terenie miasta, w którym mieszkają. Co więcej, 3 osoby doświadczyły napaści seksualnej we własnym domu. Następnym, często doświadczanym przez respondentów przestępstwem w Polsce był stalking, którego na

terenie Polski doznały 23 osoby, z czego 17 osób w mieście zamieszkania. Przepęstwem, którego równię doświadczyły 23 studentów, jest oszustwo podczas zakupów internetowych. Podobna liczba respondentów stała się ofiarą włamania na konto e-mail bądź inny portal społecznościowy (21 osób). Nieco mniej osób zostało poszkodowanych w wyniku przępstwa kradzieży środków płatniczych – na terenie Polski 12 osób, z czego sześcioro w mieście zamieszkania. Pobicia natomiast doświadczyły osiem osób, z czego pięć z nich w mieście swojego zamieszkania, zaś u trojga respondentów do pobicia doszło w ich domu. Jeśli chodzi o liczbę ofiar, kolejnym przępstwem jest umyślne zniszczenie rzeczy, w wyniku którego zostało poszkodowanych pięć osób, wszystkie w mieście zamieszkania. Najmniejsza liczba przępstw, których respondenci doświadczyli na terenie Polski dotyczy rozboju, którego doświadczyła jedna osoba poza miastem zamieszkania oraz kradzieży danych osobowych, której doznały na terenie Polski dwie osoby, z czego jedna z nich w mieście zamieszkania. Za granicą zaś ofiarami przępstw padło 10 respondentów, a wśród danych czynów wskazano: pobicie – jedna osoba, rozbój – jedna osoba, oszustwo podczas zakupów internetowych – dwie osoby, włamanie na pocztę elektroniczną lub inny portal społecznościowy – trzy osoby oraz kradzież środków płatniczych – trzy osoby.

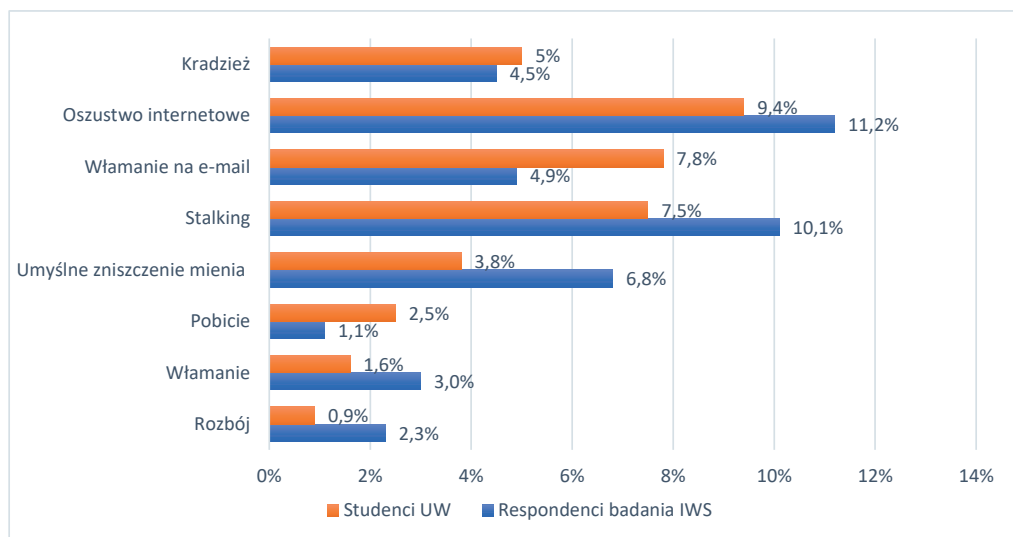
Mimo że wielu przępstw respondenci doświadczyli w mieście swojego zamieszkania, to większość z nich uznaje tę okolicę za bezpieczną – 261 osób (81,6%), zaś 247 respondentów (77,2%) nie boi się, że padnie ofiarą przępstwa. Natomiast obawy przed staniem się ofiarą przępstwa w okolicy miejsca zamieszkania dotyczą następnycych czynów: agresji ze strony osób znajdujących się pod wpływem środków odurzających – 119 osób (37,2%), nieprzestrzeganie przepisów drogowycych – 111 osób (34,7%) oraz włamań – 109 osób (34,1%).

5. Porównanie wyników badań własnych z wynikami ogólnopolskiego badania wiktyimizacyjnego przeprowadzonego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w 2020 roku

5.1. Porównanie przępstw

Wybrałyśmy niektóre przępstwa, których doświadczyli studenci UW i porównałyśmy je z ogólnopolskim badaniem przeprowadzonym przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Zależności, jakie wynikły z porównania, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2. Porównanie wskaźników wiktyimizacji studentów Uniwersytetu Warszawskiego i respondentów objętych Ogólnopolskim Badaniem Wiktyimizacyjnym

Źródło: Badanie własne oraz J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, *Criminal victimisation and fear of crime in Poland – trend analysis*, Online conference of the European Society of Criminology, 10-11 September 2020.

Pierwszym przestępstwem, które porównaliśmy, jest kradzież, której doświadczyło 5% studentów UW oraz 4,5% respondentów ogólnopolskiego badania wiktyimizacyjnego. Przestępstwa oszustwa internetowego studenci UW, jak i respondenci badania IWS doświadczyli na bardzo zbliżonym poziomie. W przypadku studentów było to 9,4%, zaś w przypadku próby badawczej badania przeprowadzonego przez IWS – 11,2%.

Ofiarą włamania na skrzynkę e-mailową bądź inne media społecznościowe studenci stawali się częściej, niż respondenci badania IWS. Jak widać na przedstawionym wykresie, 7,8% studentów doświadczyło włamania na skrzynkę, zaś w przypadku osób badanych przez IWS niecałe 5%.

Kolejny porównywalny czyn zabroniony dotyczy przestępstwa stalkingu, którego doświadczyło aż 10,1% respondentów badania IWS, a także 7,5% studentów UW.

Na skutek umyślnego zniszczenia mienia uszkodowanych zostało 3,8% studentów UW, zaś wśród respondentów badania IWS – niecałe 7%.

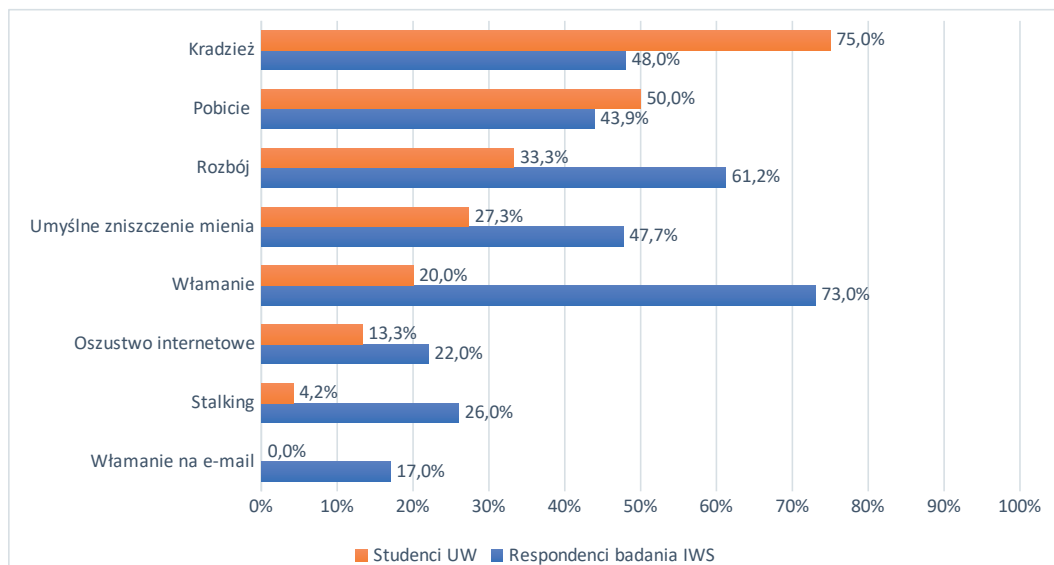
Następne przestępstwa, które porównaliśmy, zdarzały się dość rzadko w obu porównywanych grupach badanych. Pierwszym z nich jest pobicie, którego doświadczyło 2,5% studentów oraz 1% osób objętych Ogólnopolskim badaniem wiktyimizacyjnym. Przestępstwem, które równie rzadko występowało wśród naszej próby badawczej jest włamanie. Tego przestępstwa doznało więcej osób spośród próby badania IWS – 3%, natomiast w przypadku studentów UW – 1,6%. Ostatnim spośród porównywanych przestępstw jest rozbój, którego na skutek którego ucierpiało 0,5% studentów oraz ponad 2% osób badanych przez IWS.

5.2. Porównanie zgłaszalności poszczególnych przestępstw

Kolejna część artykułu skupia się na zgłaszalności poszczególnych przestępstw, których ofiarami padali studenci UW w 2019 roku. Jak już sygnalizowaliśmy, najczęściej zgłaszanymi przez studentów przestępstwami były rozbój oraz pobicie, natomiast ani jeden student nie zgłosił organom ścigania włamania na skrzynkę e-mail lub inny portal społecznościowy. W tej części, dla zachowania porównywalności, prezentujemy tak zwane wskaźniki zgłoszeń, a więc odsetki ofiar, które zgłosiły policji przynajmniej jeden czyn, którego

doświadczyły w ostatnim roku. Należy wskazać, że ze względu na małe liczebności ofiar w naszym badaniu porównywalność tych danych jest niestety ograniczona.

Wykres 3. Porównanie wskaźników zgłoszeń studentów Uniwersytetu Warszawskiego oraz badanych objętych Ogólnopolskim badaniem wiktyimizacyjnym

Źródło: Badanie własne oraz J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, *Criminal victimisation and fear of crime in Poland – trend analysis*, Online conference of the European Society of Criminology, 10-11 September 2020.

Pierwszym przestępstwem, którego zgłaszalność porównaliśmy, jest kradzież. Jeżeli brać pod uwagę wskaźniki zgłoszeń, to kradzież okazała się przestępstwem najczęściej zgłaszanym przez studentów. Otóż, aż 75% studentów zgłosiło ten czyn, podczas gdy respondenci badania IWS robili to zdecydowanie rzadziej, bo w 48%.

Dużą rozbieżność między zgłaszalnością przestępstw wśród respondentów dotyczy przestępstwa rozbój. W przypadku studentów zgłaszalność wynosi 33,3%, zaś wśród osób badanych przez IWS – 61%.

Niewielka różnica w zgłaszalności dotyczy przestępstwa pobicia, które zgłosiło 50% studentów UW oraz 44% respondentów badania przeprowadzonego przez IWS. Co ciekawe, w obu przypadkach dany czyn zgłosiła mniej, niż połowa respondentów, mimo iż pobicie jest czynem o dużej szkodliwości społecznej.

Kolejne wnioski dotyczą przestępstwa umyślnego niszczenia mienia. W przypadku studentów UW dany czyn został zgłoszony przez 27,3% respondentów, zaś w przypadku respondentów badania IWS – przez prawie 48%. Bardzo duża różnica w zgłaszalności dotyczy również przestępstwa włamania. W tym przypadku osoby objęte Ogólnopolskim badaniem wiktyimizacyjnym zgłaszały dany czyn organom ścigania zdecydowanie chętniej, bo aż w 73% przypadków; natomiast studenci jedynie w 20%.

Niewielką zgłaszalnością wśród obu grup respondentów charakteryzuje się przestępstwo oszustwa internetowego. W przypadku studentów – 13,3%, zaś w przypadku osób badanych przez IWS – 22%.

Kolejne dane dotyczą przestępstwa stalkingu. Warto zwrócić uwagę, iż wykres ukazuje nie tylko, jak niewielka jest zgłaszalność tego przestępstwa ogółem, ale także, jak duża jest różnica w zgłaszalności między obiema grupami respondentów. W przypadku studentów jest to 4,2%, zaś w przypadku respondentów badania IWS – 26%.

Przestępstwem, które nie zostało zgłoszone przez choćby 1% studentów UW, jest włamanie na skrzynkę e-mail i inne media społecznościowe. W przypadku próby badawczej badania IWS zgłaszalność ta wynosi 17%.

6. Wnioski

6.1. Niska zgłaszalność przestępstw wśród studentów

Przestępstwa, których ofiarami padli zarówno studenci UW, jak i respondenci Ogólnopolskiego badania wiktyimizacyjnego, były zdecydowanie mniej chętnie zgłaszane organom ścigania przez studentów UW (wyjątkiem okazały się jedynie kradzież i pobicie, ale mogło to wynikać z małych liczebności ofiar wśród studentów). Respondenci Ogólnopolskiego badania wiktyimizacyjnego zdecydowanie chętniej podejmowali kroki w kierunku poniesienia odpowiedzialności karnej przez sprawcę danego czynu. Przykładem jest chociażby przestępstwo włamania czy rozboju, które zgłoszone zostały przez ponad połowę poszkodowanych nimi respondentów badania przeprowadzonego przez IWS w 2020 r. Ponadto biorąc pod uwagę wyniki naszych badań ofiarami ostatniego przestępstwa padło 180 osób, co stanowi 56,2% całości badanej próby. Co więcej, przestępstwo, którego studenci doświadczyli jako ostatniego, cechuje się niewielką zgłaszalnością, bowiem fakt zaistnienia przestępstwa zgłosiło organom ścigania zaledwie 58 osób, czyli 32,2% ofiar. Ta zależność ukazuje, jak niska zgłaszalność panuje wśród wybranej grupy badawczej, ponieważ tylko niecałe 1/3 ofiar przestępstw zgłaszała fakt zaistnienia czynu zabronionego.

Warto zatem zwrócić uwagę na to, z czego owa niska zgłaszalność wśród studentów wynika. Otóż, jako najczęstszą przyczynę studenci wskazywali małą szkodę popełnionego czynu oraz brak ewentualnego podjęcia działań w danej sprawie ze strony policji. Wskazywano także na wątpliwość co do skuteczności działań policyjnych – studenci przekonani byli, iż sprawca nie zostałby ujęty. Brak zgłoszenia dokonania czynu zabronionego wynikał także – jak wskazywali respondenci – ze zbyt długich procedur urzędowych.

6.2. Bezpieczeństwo czy posiadanie rzeczy materialnych – która wartość dominuje?

Przestępstwa związane ze stratami materialnymi po stronie ofiary cechują się większą zgłaszalnością niż inne czyny zabronione. W przypadku grupy badanych studentów sporą dysproporcję można zauważyć szczególnie przy przestępstwie napaści seksualnej, której zgłoszenia dokonał raptem 1% badanych, a kradzieżą czy umyślnym niszczeniem mienia, które zgłaszane były dużo częściej. Co więcej, przestępstwo związane z napaścią seksualną – pomimo swej dotkliwości względem ofiary – było jednym z dwóch najrzadziej zgłaszanych przestępstw wśród studentów UW. Domniemywać można, iż niechęć do zgłoszenia zaistnienia wskazanego czynu, wynikać może ze zjawiska wtórnej wiktyimizacji, polegającej na tym, że ofiara ponownie doznaje krzywdy związanej z doświadczeniem przez nią przestępstwem (np. przez nieempatyczną postawę otoczenia). Dane zjawisko zaś oznacza ponowne odczuwanie przez ofiarę negatywnych przeżyć związanych z doświadczeniem przez nią czynem zabronionym, na przykład podczas składania zeznania z danego zdarzenia. Jednakże, starając się precyzyjniej udzielić odpowiedzi na pytanie zadane w tytule danego podrozdziału, warto zwrócić uwagę na odpowiedzi respondentów na pytanie związane z strachem przed możliwymi przestępstwami. Otóż, 109 respondentów wyraziło obawę przed przestępstwem włamania, zaś tylko 10 osób więcej wskazało lęk przed doświadczeniem agresji ze strony osób znajdujących się pod wpływem środków odurzających, co stanowiło jednocześnie najczęściej wybieraną przez respondentów odpowiedź. Otrzymane odpowiedzi niewątpliwie wskazują, iż rzeczy materialne odgrywają dla respondentów bardzo istotną rolę.

6.3. Ryzyko stania się ofiarą przestępstwa w mieście zamieszkania a poza nim

Podczas badania doświadczeń studentów związanych z miejscem doznania czynu zabronionego, ciekawe okazało się zestawienie przestępstw, których doświadczono w całej Polsce, z przestępstwami doświadczonymi w mieście zamieszkania. Otóż, na 118 czynów zabronionych, których doświadczono w Polsce, raptem 55 miało miejsce w mieście zamieszkania ofiary danego przestępstwa. Spodziewać by się można było, że zdecydowana większość przestępstw miała miejsce w mieście zamieszkania ofiary, ponieważ właśnie w tym miejscu spędza ona z reguły najwięcej czasu. Ku naszemu zdziwieniu, wskazane przestępstwa nie stanowią

nawet połowy wszystkich czynów doświadczonych w kraju. Co więcej, opisana obserwacja wyraźnie koreluje z poczuciem bezpieczeństwa w okolicy miejsca zamieszkania studentów UW, bowiem ponad 80% respondentów uważa swoją okolicę za bezpieczną.

Bibliografia

- Błachut J., *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Siemaszko A., *Polskie Badanie Przestępczości (PBP) 2007-2009. Analiza wybranych rezultatów*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 223-264, <https://doi.org/10.7420/AK2009J>.
- Wątroba J., *Praktyczne aspekty szacowania liczebności próby w badaniach empirycznych*, StatSoft, Kraków 2012, https://media.statsoft.pl/_old_dnn/downloads/praktyczne_aspekty_szacowania_liczebności_próby.pdf [dostęp: 23.12.2020].
- Woźniakowska-Fajst D., *Prawne możliwości walki ze zjawiskiem stalkingu – Analiza regulacji prawnych w ustawodawstwie państw obcych oraz opinia o wprowadzeniu do polskiego porządku prawnego przepisów kryminalizujących to zjawisko*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2009, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/Prawne-mo%5BCliwo%5C9Bci-zjawisko-stalkingu-IWS-pokorekcje-2-D-Wo%5BAniakowska.pdf> [dostęp: 23.12.2020].

Wykaz aktów prawnych

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1444, 1517.

Varia

Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., *Criminal victimisation and fear of crime in Poland – trend analysis*, Online conference of the European Society of Criminology, 10-11 September 2020.